թէ մանաւանդ, թէ համալսարանի և թէ իմ կողմից։»

Այս բոլորից յետոյ ժողովը դիմեց իր զրաղմունքներին։ Կարդացուեցան հետևալ յօդուածները 1) զրօֆէսօր Վապնէրի իմաստասիրից ճառը «գիտութեան նշանակութիւնը», որի բովանդակութեան հետ ես կը ծանօթացնեմ ընթերցողներին 2), նախագահ Բէկէտովի 2 առաջարկութիւնները ա) Բօլզարիան հետազօտելու համար մի էկսպէդիցիա կազմել, բ) բօտանիկական հաւաքածուներ կազմել, 3) պրօֆէսօր Կէսսլէրի երկու առաջարկութիւնները ա) Կրիմի բնապատմական հետազօտութեան համար մանաւանդով նշանակել, բ) մի մշտական մանաւանդով նշանակել Ռուսաստանի ձկների կեանքը և ձկնորսութիւնը քննելու։ Այս բոլոր առաջարկութիւնները ժողովը համակրութեամբ ընդունեց և յանձնեց համապատասխան բաժանմունքներին աւելի մշակելու համար։

Ժամը 3-ին նիստը փակվեցաւ։ Ժամը 5-ին «Դէմոս» հիւրանոցում նշանակված էր ճաշ, որին ներկայ էին մօտ 500 հոգի։ Այդտեղ խմեցին Կայսեր, համալսարանի, բէկտորի և ուրիշ անուանի գիտնականների կենացը։

Հ. Առաքելեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ մեզ գրում են. «Այս տարի ձիւն շատ եկաւ և սաստիկ ցուրտ է։ Ուտելիքները թանգ են։ Թատրօնասէրների խումբը յունվարի 3-ին յօգուտ Սահականուշեան օրիորդական դպրոցի ներկայացրեց «Սէր և նախապաշարմունք» և «Պառաւներին խրատ»։

—

Խնդրում ենք մեր թղթակիցներին փողի հետ յօդուածներ կամ թղթակցութիւններ չուղարկել։ Յօդուածները պէտք է առանձին ծրարներով ուղարկել։ Խնդրում ենք նոյնպէս հասարակ նամակների հետ, փող չուղարկել։

—

Մեզ հաղորդում են ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ, որ այնտեղի երկու բաղանիքները շատ վատ են պահվում։ Ջուրը մի տեղ ածքարված է և այդ ջրի մէջ լողանում են բոլորը, թէ հիւանդները և թէ առողջները։ Նորերումս այդ ածքարված ջրի մէջ երկու երեխաներ էին ընկել, որոնցից մէկին ազատեցին, իսկ միւսը խեղդվեց։

—

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ հաղորդում են, որ այդտեղ սաստիկ ցրտեր են սկսվել և մեծ քանակութեամբ ձիւն է եկել։ Քամին անցուդարձների աչքերը ձիւնով է լցնում։

—

Մեզ հաղորդում են ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ, որ թէ քաղաքում և թէ շրջականերում մեծ քանակութեամբ ձիւն է եկել։ Շրջակայ սարերի ճանապարհները փակվել են։ Մի քանի օր սրանից առաջ մի կին Հին-Նախիջևանից ուղևորվել է Շըխմահմուտ գիւղը։ Ճանապարհին կնոջը սպանել են և ջրհորն են գցել։ Այդ սպանութեան պատճառով կալանաւորված են սպանվածի 20 տարեկան հարազատ որդին և երիտասարդ դերձակ վարպետը։

—

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Այստեղ թանգութիւնը դեռ ևս չարունակվում է։ Գինին, որ այս տարի այնքան առատ էր, որ ամաններ չէին գտնում մէջ ածելու, նոյնպէս շատ թանգ է ծախվում։ Ամենահասարակ գինու թունգին 60 կ. արժէ։

—

Մեզ հաղորդում են ՀԻՆ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ, որ նոյեմբերի 30-ին մի քանի թուրք ֆուրգոնչիներ Թիֆլիսում ապրանք են վերցրել Հին-Նախիջևան հասցնելու։ Վաճառականները իրանց ապրանքները լիովին չեն ստացել, իսկ ֆուրգոններից մէկը բոլորովին տեղը չէ հասել։

—

ՍԱՆԱՀԻՆ գիւղից մեզ հաղորդում են, որ տեղական ուսումնարանը վերջին ժամանակները նոր ուսուցչի շնորհով բաւական բարեկարգվել է։

—

ԹԱՓԱՋԻԿ գիւղից յօդուա «Արարատեան» ընկերութեան ստացանք 10 բուրլ, որ հաւաքված է հետևեալ անձինքներից. Արշանդուլեանց, Մ. Քէոսեանց և Ց. Պողոսեանց։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԲԻԱՅԻՑ

Կ. Պոլիս, 22 դեկտ. 79

Երեք ընկերութեանց մրցման մասին հոս բոլոր բարեմիտ անձանց ճգունքը չեն պակեր։ Նորերս հրատարակվեցաւ տեղիս ամենաչատ տարածված թերթին մէջ, «Թէրճէմանը Լէֆքեար» լրագրում մի հայերէն յօդուած այդ ընկերութեանց միացման մասին։ Յօդուածը, պիտի խոստովանեմ, խիստ է գրված և սարսափելի յարձակումներ ըրին յիշեալ յօդուածին դէմ։ Ժողովուրդն այն յօդուածով բաւական գրգռված՝ օրէ օր մութեան գործը աւելի բարձր ձայնով կը պահանջէ։

Հռոմը իր վաղէմի քաղաքականութիւնն վերըսին ձեռք առնուլ սկսած է։ Նորա ցանկութիւնն էր Արևելքի բոլոր կաթոլիկներն, առանց խտրութեան ազգի, միացնել մի մականի ներքև և այդ մականն այժմ տալիս է Հասունի, իր ամենակոյր ծառայի։ Հեռագիրք հաղորդեցին թէ Հասուն պապի կողմէն պիտի երթայ շնորհաւորելու Սուլթանին Իսլամ Նոր տարւոյ առթիւ, թէ հրաման ըստացեր է Հռոմէն կարգադրելու կղերական իրաւասութիւնն (droit ecclèsiastique) Արևելքի մէջ Բ. Դրան հետ, հաղորդեցին նաև, թէ Հասունը մօտ օրից գնալու է Հռոմ կարդինալի աստիճան ընդունելու։ Այս ամենն ներկայ նշան է թէ Հռոմը կամի Հասունի ձեռքին և նրա իշխանութեան տակ համախմբել արեւելեան բոլոր կաթոլիկներին և ինքն Հասուն այլևս ինքն իրեն «պատրիարք հայոց» չանուանէր, այլ «կաթոլիկաց պատրիարք,» այսինքն՝ յոյն, արաբ, հայ, ղպտի, ասորի կաթոլիկաց պատրիարք։ Այդպիսով հայոց ազգութեան կաթոլիկ մասը կը կըլանվի կաթոլիկ ընդհանուր կղերական անդունդին մէջ։ Այդպէս կը դադանայ «կաթոլիկ պետութիւն մը իսլամ պետութեան մը մէջ» (un état catholique dans un état musulman)։ Զարմանալին այն է որ այս անճոռնի քաղաքականութեան մեծապէս կը նպաստէ ազատամիտ, հանրապետական Ֆրանսիան, որ կը յուսայ, այդ միջոցով, իր ազդեցութիւն ապահովել Արևելքում, ուր գիտէ թէ Անգլիա կաշխատէ ուրիշ միջոցներով հայն, արաբն, յոյնն սիրտը չտանել։ Այս հարցը շատ շահեկան է սերտել և ես կը ցանկայի մի աւելի երկար աշխատութիւն նուիրել նրան։ Ես համակարծիք չեմ ձեզ թէ հայ կաթոլիկներ պիտի չը վերադառնան ի լուսաւորչական եկեղեցին։ Ես կը նկատեմ կըրօնը իբր քաղաքագէտ, որ կը պարտի հաշիւ առնուլ թիւրքաց և պարսից հայ ազգի ըստրուկ վիճակը, թէ երկրային դիրքը և թէ բարոյական կրթութիւնը։ Կրօնն ալ մի գործիք է յառաջադիմութեան, մի գործիք անկախութեան հասցնելու, մի գործիք ազգայնութիւնը պահպանելու, անշուշտ մինչև մէկ ասիճան։ Դեռ այդ ասիճանէն աստի կողմն ենք և ոչ թէ անդի։ Անոր համար ես ամենեին չեմ ցանկար որ կաթոլիկութիւն լինի ազգին մէջ, չեմ ցանկար որ բողոքականութիւն լինի։ Ազգային տեսակետէն, ազգի ամբողջութիւնն պահպանելու դիտաւորութեամբ ազգին ապագայ քաղաքական վիճակը ապահովելու մտքով, որքան և անմիտիթար լինէր՝ անկրօնութիւն անգամ նախամեծար կը համարեմ, քան ազգային եկեղեցիէն անջատումը, քան պաշտօնական կաթոլիկութիւն ու պաշտօնական բողոքականութիւն։ Այս դաւանութեանց մէջ, որքան ալ նոցանէ մին կամ միւսը առանձին վեր առած պատուական կարող են լինել, պաշտօնականն է, որ ինձ հաճելի չէ, վասն զի պաշտօնականը կարող է ազգին ընդհանրական շահերը վտանգել, թշնամի բանակներ յերևան հանել, ինչպիսի են այսօր կաթոլիկները, լուսաւորչականներն ու բողոքականներն, որք մէկ մէկու տուն կը քանդեն, քանդելով և ընդհանուր ազգին տունը։

Կը տեսնեմ թէ նոր տարին ալ մօտ է, թէև այս գիր ձեզ պիտի հասնի երբ դուք արդէն թերակոխած կը լինիք Ամանոր։ Ուստի իմ ամեն անկեղծ բարեմաղթութիւնքս կընեմ վասն «Մշակի» բարգաւաճման։

***

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Սպահան, 14 դեկտ. 79.

Յունիս ամսի 5-ին կատարվեցաւ մի հանդիսաւոր ընդունելութիւն մեր քաղաքում։ Թէհրանի ռուսաց դեսպանատան պաշտօնատար Իվան Ֆէոդորովիչ Պախիտանովը Կայսեր կողմից մի շքանշան պէտք է բերէր Սպահան տեղային կուսակալ արքայազն Զըլըլ սուլթանի համար։ Արդէն առաջուց Թէհրանի ռուսաց դեսպանը այնտեղի վիճակաւոր քահանայ տէր Դաստար Տէր Սիմոնեանի միջնորդութեամբ խմացում տուած էր Սպահանի ս. Ամենափրկիչ վանքի առաջնորդական փոխանորդ Խաչատուր վարդապետին, որ իրանց պաշտօնատարը Սպահան հասնելու ժամանակ ընդունվի որպէս հիւր ս. Ամենափրկիչ վանքում։

Վանքում պատշաճաւոր պատրաստութիւնները տեսնելուց յետոյ, երբ մօտեցաւ գալստեան օրը, արժանապատիւ վանահայրը ուղարկեց ռուսաց պաշտօնատարի ընդառաջ մի քահանայ և քանի չափ պատուաւոր անձինք, որոնք հանդիպեցան նրան քաղաքից երեք փարսախ հեռաւորութեամբ Գեազ կոչված տեղում։ և ընդունեցին նրան։ Նոյնպէս և վեսմափառ Արքայորդին ուղարկել էր իր կողմից ընդառաջ մի քանի պարսիկ իշխաններ, բազմաթիւ այրուձի և այլ մեծամեծ պատրաստութիւններ և մի փառաւոր կառք, որի մէջ նստած՝ նա պէտք է մուտք գործէր քաղաքը։

Երբ ռուսաց պաշտօնատարը մտաւ քաղաքը, ինքը արժանապատիւ վանահայրը եկեղեցական դասի հետ, դիմաւորեց նրան Զարբաղ կոչված արքայական ճեմելիքներում, և յարդանքով ընդունելով, բազմաթիւ հայ և պարսիկ աստիճանաւորների հետ, դիմեցին դէպի վանքը։ Նոյն ժամին վանքի զանգակները սկսեցին հնչել, և երբ մօտեցան դրանը, տեղային սովորութեան համեմատ, մի ոչխար զոհեցին պաշտօնատարի ոտքերի առջև։ Նա ուղղակի գնաց վանքի եկեղեցին, և աղօթելուց յետոյ, հրաւիրվեցաւ առաջնորդարանի մեծ դահլիճը, որը փառաւոր կերպով զարդարված էր։ Նոյն ժամում արքայազն իշխանի կողմից եկան պարսիկ աստիճանաւորներ, բերելով իրանց հետ զանազան տեսակ քաղցրաւենիք, դրած արծաթեայ թանգագին մատուցարանների վրա, և շնորհաւորեցին ռուսաց պաշտօնատարի գալուստը։

Հետևեալ օրը ռուսաց պաշտօնատարը և արժ. հայր սուրբը, առնելով իրանց հետ Կայսրի ուղարկած շքանշանը, որ զարդարած էր բրիլիանտներով, կապտագոյն ժապաւէնի վրա, պատրաստվեցան տանել Արքայորդուն։ Իշխանի կողմից կանխապէս ուղարկված էին մի փառաւոր կառք և գեղեցիկ նժոյգներ, որոնց վրա նստելով սկսեցին դիմել Սպահանի հին թագաւորների հոյակապ պալատը, որ կոչվում է Սարիուշիդ։ Կառքի առջևից գնում էին երկու կարգ դիւցազներ, իսկ ետևից բազմաթիւ զօրք։ Պալատում բարձրաստիճան պարսիկ իշխաններ մեծ յարգանքով ընդունեցին ռուսաց պաշտօնատարին և հայոց հայր սուրբին, և ներկայացրին Արքայորդուն, որ այն օր ի պատիւ Կայսրի շքանշանին, հագնված էր ամենաչքեղ կերպով և չոքչոքում ու փայլում էր իր ոսկեհուռ, գոհարազարդ զգեստների մէջ։ Մատուցանելով շքանշանը Արքայորդուն, ռուսաց պաշտօնատարը իր համառօտ ճառի մէջ յայտնեց այն միտքը, թէ դա Կայսրի բարեկամական զգացմունքի արտայայտութեան մի նշանն է, որ ընծայում է Շահի վսեմափառ որդուն, և թէ երկու պետութիւնների՝ ռուսաց և պարսից բարեկամական յարաբերութիւնները են և կը մնան միշտ հաստատուն, և վերջացրեց իր խօսքը բարեմաղթութիւններով Արքայորդու կենաց համար։ Այնուհետև մատուցին թէյ, զանազան տեսակ օշարակներ և քաղցրաւենիք, և բոլոր հանդիսականները գլուխ խոնարհեցնելով, շնորհաւորեցին Արքայորդուն։

Քանի օրից յետոյ Արքայորդին ընծայեց ռուսաց պաշտօնատարին մի գեղեցիկ արաբական նժոյգ, և հրաւիրելով նրան ու արժ. հայր սուրբին իր պալատը, հիւրասիրութիւնից յետոյ, ինքը անձամբ տարաւ նրանց իր հարուստ թանգարանը, և ցոյց տուեց բոլոր հազուագիւտ հնութիւնները, որոնք պարսից հին թագաւորների ժամանակներից սկսված, մեծ խնամքով պահված էին այնտեղ։ Յետոյ ընծայեց պաշտօնատարին իր լուսանկար պատկերը, որ դրած էր ոսկի շրջանակի մէջ զարդարած ալմաստներով և զանազան թանգագին ակներով։

Իսկ իր վերջին հրաժարական այցելութիւնը տալու ժամանակ ռուսաց պաշտօնատարը ստացաւ նորին վսեմափառութիւնից մի թանգագին բրիլիանտ մատանի, և նրա երկու ծառաները, որոնցից մէկը հայ էր, ցարութիւն տնտնով, իւրաքանչիւրը ստացան 200 թուման պարսից ոսկի։

Աւելացնում ենք և այն, որ քաղաքի մեծ իմամ-ջումայ պարսից դենպետը նոյնպէս իր կողմից պատուասիրեց ռուսաց պաշտօնատարին, և ուղարկելով մի քանի մատուցարանով քաղցրաւենիք, շնորհաւորեց նրա գալուստը, որի տեղ ընդունեց պաշտօնատարի փոխադարձ այցելութիւնը։

Ռուսաց պաշտօնատարի ամբողջ ներկայութեան ընթացքում, վանքի կառավարութիւնը միշտ պատրաստ ունէր բոլոր պիտոյքները, որ կը պատշաճէին նրա արժանաւոր հիւրերի ընդունելութեան համար։ Լինում էին ամեն օր փառաւոր ճաշեր և ընթրիքներ, բոլորը վանքի հաշվով։ Փոխադարձապէս հիւրասիրվեցան նաև քաղաքի քրիստոնեայ հասարակութեան նշանաւոր անձինքներից, որոնց մէջ ուշադրութեան արժանի են՝ պ. Ստեփաննոս Աղանուրեան հայազգի բրիտանական գործակատարը, պ. Խոջայ Իսուֆ վաճառականապետը, միսար Դիմնիս անգլիացին, արքայորդու բժշկապետը, որը մի և նոյն ժամանակ Ջուղայի դրպրոցների տեսուչ է, և պ. Մկրտիչ Յովհաննիսեան Ջուղայի ստիկանութեան գլխաւորը (դարուղայ)։

Յունիսի 10-ին կիրակէ օրը, վանքի տաճարի մէջ պատարագ մատուցվեցաւ և կատարվեցաւ մաղթանք Կայսրի ազատութեան համար։ Պատարագին ներկայ էր ռուսաց պաշտօնատարը և քաղաքի հայ հասարակութիւնը։

Ցասն և հինգ օր մնալով վանքում, ռուսաց պաշտօնատարը, որպէս հանդէսով ընդունված էր նոյնպէս պատուով ճանապարհ դրվեցաւ դէպի Թէհրան։ Արժ. հայր սուրբը և նա, նստելով Արքայորդուց յատկապէս ուղարկված կառքի մէջ, զինուորների և հեծելազօրների առաջնորդութեամբ դուրս եկան քաղաքից, և իջևանեցին մի գիւղում, ուր Արքայորդին փառաւոր ընթրիք էր պատրաստել տուել, և այնտեղից բաժանվեցան։

Վերջացնելով նամակս, հարկաւոր եմ համարում յիշել և այն, որ Թէհրանի ռուսաց վսեմ. դեսպանը իր երկու նամակների մէջ, որոց մէկը ուղարկած էր Արքայորդուն, իսկ միւսը Ջուղայի ս. Ամենափրկիչ վանքի առաջնորդական փոխանորդին,—յայտնել էր թէ իր և թէ իր տէրութեան համակրութիւնը դէպի Սպահանի հայ հասարակութիւնը։ Մի և նոյն միտքը յայտնել էր նա և Արքայորդու նամակի մէջ, խնդրելով, որ նա առանձին ուշադրութիւն դարձնէ հայերի վրա, որոնք ապրում են Սպահանում և չրջակայ գիւղերում։ Արքայորդին, որպէս ամբողջ Սպահանի նահանգի կուսակալը, պատասխանեց վսեմ. դեսպանին, թէ ամեն ջանք գործ կը դնէ, որ հայերի վիճակը հանգիստ և ապահով լինի, և իր շնորհը ու հովանաւորութիւնը անպակաս պիտի անէ այդ ազգից։ Իսկ արժ. խաչատուր հայր սուրբը իր գրութեան մէջ, որ առաքեց դեսպանին ռուսաց պաշտօնատարի ձեռքով, ծրագրեց 15 յօդուածներով այն բոլոր բարենորոգումները, որ անհրաժեշտ էին Սպահանի հայոց վիճակը բարւոքելու համար, և խնդրեց դեսպանի միջնորդութիւնը նրանց գործադրութեան մասին։ Յուսով ենք, որ դեսպանի շնորհիւ կատարումն կը ստանան։

Ռուսաց պաշտօնատարը մեկնեցաւ վանքից, ընծայելով 30 թուման հայոց աղքատաց արկղին և 10 թուման կուսանաց անապատին։

Ատենադպիր ս. Ամենափրկիչ վանքի Աւետիք Կ. Մ. Զոհրապեանց։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԿԱՆՆ, 11/23 յունվարի։ Կայսրուհին վատ չը քնեց, քունը ընդհատվում էր հաղով, քըրտինքը չափաւոր էր. օրուայ ընթացքում բաւականացուցիչ կերպով ճաշեց. Ջերմութեան աստիճանը երեկոյեան 38 էր, իսկ երակի զարկը 108. առաւօտը Ջերմութեան աստիճանը 37,8 էր, իսկ երակի զարկը 116։

ԼՕՆԴՕՆ, 11/23 յունվարի։ Թէհրանից հաղորդում են, որ Ռուսաստանը ամիգանական խանի հետ պայման է կապել, որպէս զի թոյլ տրվի նաւերին ռուսաց զօրքերով անցնել Ամուդարիայի վրայով։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 13|24 յունվարի։ Հաւատացնում են, որ թիւրքաց և պարսից կառավարութիւնները բանագնացութիւններ են սկսել սահմանագրելու մի դաշնադրութիւն, որի զօրութեամբ պէտք է ապահովացնել Պարսից ծոցը ծովային մի մեծ պետութեան խորամանկ դիտաւորութիւններից։ Այս գործը անմիջապէս քննվում է սուլթանի և պարսից դեսպանի մէջ, որը մի շաբաթվայ մէջ երեք անգամ գնաց սուլթանի պալատը։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ